

**ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΚΑΙ ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΝΟΠΙΟΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΑ ΕΣΩ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΑ ΕΞΩ***

Ιωάννης Χ. Βούλγαρης

Καθηγητής Νομικής στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

I. Εισαγωγή

Το εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει δύο διαστάσεις: μία σε πλάτος, τη διεύρυνσή της σε όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ηπείρου ή ακόμη και σε ορισμένα εκτός αυτής αλλά όμορα, όπως η Τουρκία ή το Ισραήλ, ή τουλάχιστον σε όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ηπείρου που λόγω ιστορίας και πολιτισμού αισθάνονται ότι ανήκουν στον Ευρωπαϊκό χώρο, όπως αυτός διαμορφώθηκε από τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία και τα διάφορα φύλα που τον κατέκτησαν στη συνέχεια και ιδίως τα γερμανικά και σλαβικά που εγκαταστάθηκαν αντίστοιχα στη δύση και την ανατολή της Ευρώπης· η άλλη διάσταση της Ένωσης είναι σε βάθος και αποβλέπει στην εμβάθυνση και την ολοκλήρωση της Ένωσης, με τη δημιουργία μίας Ομοσπονδίας η οποία θα έχει τους θεσμούς και τα όργανα, τα οποία θα σέβονται τις ιδιαιτερότητες των εθνών κρατών που την αποτελούν, αλλά και θα δημιουργούν μία ανεξάρτητη οντότητα τόσο απέναντι των κρατών αυτών, όσο και απέναντι άλλων τρίτων κρατών, δηλαδή προς τα έσω και προς τα έξω.

Οι δύο αυτές διαστάσεις της Ένωσης, αν και συμβάλλουν στην πραγματική ολοκλήρωσή της, κατά την εξέλιξη του εγχειρήματος δεν συμβαδίζουν πάντοτε, η δε σύζευξή τους και ο κατάλληλος χρονικός προσδιορισμός τους στη διαδικασία της Ολοκλήρωσης της Ένωσης είναι παράγοντας επιτυχίας και καλύτερης απόδοσης των διαδικασιών της Ολοκλήρωσης και γι' αυτό αποτελεί το ζητούμενο, το οποίο εξετάζεται στην αρχή όλων αυτών των σύνθετων ενεργειών προόδου της Ένωσης.

Πράγματι, η εμβάθυνση της Ένωσης, με τη δημιουργία των κατάλληλων θεσμών, τη μεγιστοποίηση της απόδοσής τους, την προσέγγιση, εναρμόνιση και ενοποίηση του δικαίου των κρατών - μελών (που θα επιδράσει ως τέτοια και στις διαδικασίες προσέγγισης και εναρμόνισης του κοινοτικού δικαίου με τρίτα δίκαια, είτε κρατών είτε άλλων ενώσεων), υπήρξε το πρώτο μέλημα και προωθείται σταδιακά: Τελωνειακή Ένωση, Κοινή Αγορά και κοινή οικονομική και νομισματική πολιτική (νομισματική προσέγγιση με το ECU και το φίδι και κοινό νόμισμα το EURO)

* Εισήγηση σε Ημερίδα που οργανώθηκε στην Κομοτηνή στις 28.3.2002 από τον Τομέα Διεθνών Σπουδών του Δημοκριτείου Παν/μίου Θράκης και την Ελληνική Πανεπιστημιακή Ένωση Ευρωπαϊκών Σπουδών με γενικό θέμα «Η επίδραση της διεύρυνσης στο δίκαιο και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Ο εισηγητής δεν παραθέτει βιβλιογραφία, γιατί στις αναπτύξεις που ακολουθούν εκθέτει κατά μεγάλο μέρος συμπεράσματα προσωπικής εμπειρίας.

προς τα έσω και προς τα έξω, πολιτική και πολιτιστική προσέγγιση και ένωση προς τα έσω και προς τα έξω (με τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια και την ΚΕΠΠΑ για την πρώτη και την ενοποίηση του δικαίου μεταξύ των κρατών - μελών αλλά και τον συντονισμό τους και την υποβολή κοινών προτάσεων για την ενοποίηση του δικαίου σε διεθνή πλαίσια κυρίως ως προς τη δεύτερη), ήταν οι διάφορες φάσεις που πέρασε η διαδικασία ενοποίησης μέχρι σήμερα. *Οι φάσεις αυτές εμβάθυνσης αποτελούσαν το κοινοτικό κεκτημένο (acquis communautaire), το οποίο στις διαδικασίες διεύρυνσης που ακολουθούσαν, επιβαλόταν και γινόταν αποδεκτό από τα νέα κράτη - μέλη, με τις διάφορες αποκλίσεις που επέβαλαν οι συνθήκες για ορισμένα από αυτά: μάλιστα, ένα από τα κριτήρια για την μελλοντική ένταξη μιας νέας χώρας ήταν και είναι και η δυνατότητα προσαρμογής της στο κοινοτικό κεκτημένο.*

Βλέπουμε λοιπόν, τη *μεγάλη αλληλεξάρτηση που υπάρχει μεταξύ εμβάθυνσης και διεύρυνσης*, αλληλεξάρτηση η οποία έχει επιπτώσεις και στο νομικό γίνεσθαι της Ένωσης και των κρατών - μελών της. Η ενοποιητική διαδικασία στο χώρο του δικαίου και η μέθοδος δημιουργίας του κοινοτικού δικαίου αποτελούν στοιχεία της διαδικασίας της εμβάθυνσης της Ένωσης και παράλληλα αποτελούν το κοινοτικό κεκτημένο το οποίο συγκεκριμενοποιεί και εξειδικεύει την κατάλληλη στιγμή της διεύρυνσης και διαμορφώνει τη σχετική διαδικασία για τη διεύρυνση.

Αυτό συμβαίνει και στην προγραμματιζόμενη προσεχή διεύρυνση της Ένωσης με την είσοδο νέων κρατών - μελών και ιδίως, σε πρώτη φάση, των τριών Βαλτικών κρατών (Εσθονία, Λετονία και Λιθουανία), των πέντε πρώην κομμουνιστικών κρατών της Κεντρικής Ευρώπης (Ουγγαρία, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβακία και Σλοβενία) και των δύο κρατών του Νότου της Ευρώπης (Κύπρος και Μάλτα). Το πώς και ποια από αυτά τα κράτη μπορούν να αφομοιώσουν το «κοινοτικό κεκτημένο», χωρίς να δημιουργήσουν προβλήματα τόσο στη λειτουργία της Ένωσης όσο και στα ίδια, όχι μόνο συνηγορεί υπέρ της ένταξής τους στην Ένωση, αλλά βοηθά και στην περαιτέρω εμβάθυνση της Κοινότητας και της Ένωσης¹ σε προσεχές στάδιο της ολοκλήρωσης και ιδίως τόσο προς τα έσω, με τη δημιουργία συνοχής στην Ένωση, όσο και προς τα έξω, με την αποτελεσματική συμβολή της Κοινότητας/Ένωσης στις εξωτερικές πολιτικές της. Στο χώρο του δικαίου αυτό αντιστοιχεί με διευκόλυνση ή καθυστέρηση της διαδικασίας προσέγγισης των δικαίων των κρατών - μελών της Κοινότητας και στην περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματική συμβολή της Κοινότητας στις διαδικασίες ενοποίησης του δικαίου που διεξάγονται σε διεθνές επίπεδο, μαζί με τρίτα κράτη μη μέλη της Ένωσης.

1. Ο όρος «Κοινότητα» αναφέρεται στην αρχική φάση της συνεργασίας και αφορά κυρίως την οικονομική πολιτική, ενώ ο όρος «Ένωση» αναφέρεται σε μεταγενέστερη φάση (μετά τη Συνθήκη του Maastricht) και αφορά κυρίως τις άλλες πολιτικές. Στη συνέχεια πάντως οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνται αδιάκριτα μιας και οι δύο μορφές συνεργασίας λειτουργούν παράλληλα και πολλές φορές συμπληρωματικά.

Οι δύο κατευθύνσεις της εμβάθυνσης δεν πηγαίνουν πάντοτε μαζί και δεν προδιθέτουν πάντοτε με τον ίδιο τρόπο τα προτερήματα της διεύρυνσης προς νέα κράτη. Έτσι, θα δούμε ξεχωριστά, τα θέματα που αφορούν τις σχέσεις εμβάθυνσης και διεύρυνσης στην ενοποιητική διαδικασία του δικαίου προς τα έσω, ιδίως με τη δυνατότητα αφομοίωσης του κοινοτικού κεκτημένου και προσαρμογής του δικαίου από τα νέα κράτη (II) και στην ενοποιητική διαδικασία προς τα έξω, ιδίως με τη δυνατότητα των νέων κρατών και των νομικών συστημάτων που εκπροσωπούν να συμβάλουν στην ενοποιητική προσπάθεια της Κοινότητας προς τα έξω, μαζί με άλλα κράτη και οργανισμούς, μη μέλη της Ένωσης (III). Και οι δύο αυτές μορφές του νομικού γίνεσθαι της Κοινότητας/Ένωσης, προς τα έσω και προς τα έξω, θα εξετασθούν τόσο ποσοτικά (Α), όσο και ποιοτικά (Β) αντίστοιχα. Δηλαδή, θα παρουσιασθούν τα προβλήματα που θέτουν αντίστοιχα ο αριθμός των νομικών συστημάτων που συμπράττουν στο νομικό γίνεσθαι (Α), αλλά και η συνάφεια των νομικών αυτών συστημάτων, τόσο με τα άλλα συστήματα των ήδη κρατών - μελών της Ένωσης, όσο και με τη πρακτική που καθορίζει το νομικό γίνεσθαι στο διεθνή χώρο και επιβάλλει την ενοποίηση του δικαίου στον χώρο αυτό (Β). Μόνο μετά μία τέτοια ανάλυση θα μπορέσουμε να εξαγάγουμε συμπεράσματα, ως προς το ποια πρέπει να είναι η διεύρυνση που να εξασφαλίζει την αποτελεσματικότητα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, ιδίως όσον αφορά την ενοποιητική διαδικασία και το νομικό γίνεσθαι της Ένωσης προς τα έσω και προς τα έξω (IV).

II. Διεύρυνση της Ένωσης και ενοποιητική διαδικασία προς τα έσω: ο αριθμητικός και ποιοτικός παράγοντας στο νομικό γίνεσθαι της Κοινότητας

A. Η αύξηση των κρατών - μελών της Ένωσης και τα προβλήματα που θέτει στην ενοποιητική διαδικασία του δικαίου

Τα προβλήματα που αφορούν τη διεύρυνση και το κοινοτικό κεκτημένο στο χώρο του δικαίου εξαρτώνται κατά πολύ από τον αριθμό των νεοεισερχομένων κρατών, και δεν εντοπίζονται μόνο στην εισαγωγή του κοινοτικού κεκτημένου (α), αλλά και στην εφαρμογή του (β) από τα νέα κράτη, δημιουργώντας, έτσι, ορισμένες φορές προβλήματα στην ενοποιητική διαδικασία (γ):

α) Ως προς την εισαγωγή του κοινοτικού κεκτημένου στα νέα κράτη, ο μεγάλος αριθμός των νέων κρατών μπορεί να οδηγήσει σε διαφοροποιήσεις της αποδοχής του, είτε σε συγκεκριμένα θέματα, είτε με συγκεκριμένες διαδικασίες. Έτσι, είναι δυνατό σε συγκεκριμένα θέματα να υπάρξει εξαίρεση της εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου για ορισμένα από τα νέα κράτη, ή να δοθεί η δυνατότητα διαφορετικής προσαρμογής τους, είτε στο χρόνο, είτε ως προς τα μέσα εισαγωγής του.

β) Αυτό μπορεί να οδηγήσει επίσης σε αποκλίσεις στην εφαρμογή της ενοποιητικής διαδικασίας μέσα στην Κοινότητα: έτσι, ως προς την εφαρμογή από τα νέα κράτη - μέλη της Κοινότητας διαφόρων ενοποιητικών κοινοτικών κειμένων, όπως,

π.χ. της προστασίας των καταναλωτών ή της ενοποίησης των δικονομικών διαδικασιών², μπορούν να υπάρξουν αποκλίσεις.

Ήδη στα πλαίσια των σημερινών κρατών - μελών υπήρξαν τέτοιες αποκλίσεις, αν κανείς αναφερθεί στο πως εφαρμόστηκαν οι διάφορες οδηγίες για τους καταναλωτές στα 15 κράτη - μέλη της Κοινότητας, ή αν δει τις αποκλίσεις που υπήρξαν μεταξύ των διαφόρων αποδόσεων της Σύμβασης των Βρυξελλών μετά τις διαδοχικές προσχωρήσεις σ' αυτή των κρατών - μελών της Ένωσης ή στη μη εφαρμογή του Κανονισμού 44/2001 και των Κανονισμών 1346, 1347 και 1348/2000 στη Δανία κυρίως, αλλά και παραλίγο στην Ιρλανδία και το Ην. Βασίλειο, κατ' εφαρμογή της ρήτρας opte-off που συμφωνήθηκε στα πλαίσια της Συνθήκης του Άμστερνταμ (με Ειδικό Πρωτόκολλο), σχετικά με το νέο άρθρο 65 ΣυνθΕΚ. Κάτι παρόμοιο, αλλά και ίσως εντονότερο, δεν αποκλείεται να συμβεί και τώρα με τις προσχωρήσεις των νέων κρατών στην Κοινότητα/Ένωση: εκτός από τις εξαιρέσεις και αποκλίσεις που θα προβλέπουν τα παραρτήματα των Συνθηκών τα οποία θα ρυθμίζουν και τις προσχωρήσεις στο κοινοτικό νομικό κεκτημένο και τα επιμέρους κεφάλαιά του για τα νέα κράτη, η αύξηση του αριθμού των μελών αυξάνει και τη δυνατότητα να παρουσιασθούν και να διευρυνθούν τέτοιες αποκλίσεις στη συνέχεια.

γ) Μάλιστα, πολλές φορές τα προβλήματα που προκύπτουν από τέτοιες αποκλίσεις, οι οποίες δεν ήταν δυνατό να καλυφθούν, μπορούν να δημιουργήσουν φυγόκεντρες τάσεις στο μέλλον: έτσι, είναι σίγουρο ότι θα δυσκολεύσουν την ενοποιητική διαδικασία ή/και θα την καθυστερήσουν, με κίνδυνο ορισμένες φορές να καλυφθούν τα κενά με διάφορες νομικές ακροβασίες, που ενδεχόμενα ακρωτηριάζουν το νομικό γίγνεσθαι της Κοινότητας/Ένωσης: π.χ. για να αναφερθούμε στο πρόβλημα του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης και έκδοσης, ο αριθμός των κρατών - μελών δεν επέτρεψε την ενοποίηση του ποινικού δικαίου των κρατών της Κοινότητας/Ένωσης ή τη δημιουργία αυτόνομου και πλήρους ποινικού κοινοτικού δικαίου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, όταν η ανάγκη παρουσιάστηκε, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, να προχωρήσει η Ένωση σε νομικούς ακροβατισμούς, με τη δημιουργία, αντί κοινού ποινικού δικαίου, ενός πολυπολικού ή πολυεστιακού κοινοτικού δικαίου και αυτό κατά παράβαση θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου όλων των κρατών - μελών, αλλά και τρίτων κρατών. Έτσι, το γεγονός ότι ο χαρακτηρισμός της πράξης για την οποία ζητείται η έκδοση ως κολάσιμη από το δικαιο του κράτους προέλευσης αρκεί για την εκτέλεση του εντάλματος, έστω κι αν αγνοείται από το κράτος όπου ζητείται η εκτέλεση, δεν έχει άλλη βάση παρά αυτή την πολυπολικότητα, που αντικαθιστά την ενότητα και καθολικότητα του δικαίου και που είναι αποτέλεσμα πραγματικής ενοποιητικής διαδικασίας κι όχι πλασματικής.

2. Βλ. τις διάφορες κοινοτικές οδηγίες που αφορούν την προστασία των καταναλωτών σε Χατζόπουλο, Κοινοτική Νομοθεσία (2001), σελ. 296-331, καθώς επίσης και τους Κανονισμούς του Συμβουλίου ΕΚ 44/2001, 1346, 1347, 1348/2000 αντίστοιχα σε Ε.Ε, Τευχ. L. 12/16.1.2001 και L160/30.6.2000.

Βλέπουμε, συνεπώς, ότι ο μεγάλος αριθμός της διεύρυνσης και ιδίως όταν ο χρόνος δεν είναι επαρκής από την προηγούμενη για να δώσει την ευκαιρία ορθής δημιουργίας και αφομοίωσης του κοινοτικού νομικού κεκτημένου, οδηγεί σε στρεβλώσεις της ολοκλήρωσης και της λειτουργίας της Ένωσης.

Β. Η συνάφεια των νομικών συστημάτων των νέων κρατών - μελών και ενοποίηση του δικαίου των κρατών της Ένωσης

Περισσότερα προβλήματα από τον αριθμό των νεοεισερχομένων κρατών στην Ένωση δημιουργεί η διαφοροποίηση των νομικών πολιτισμών των νεοεισερχομένων κρατών, αφού θα επιβάλλει μεγαλύτερες αποκλίσεις στην αποδοχή του κοινοτικού κεκτημένου από αυτά, καθώς και μεγαλύτερες δυσκολίες στην ενοποιητική διαδικασία που θα ακολουθηθεί στα πλαίσια της Ένωσης με την συμπράξη και των νέων κρατών.

Τα νέα κράτη και ιδίως εκείνα του πρώτου κύματος της προσεχούς διεύρυνσης, στην πλειοψηφία τους παρουσιάζουν αποκλίσεις του νομικού τους πολιτισμού σε σύγκριση με εκείνο της Κοινότητας/Ένωσης και των μέχρι σήμερα κρατών - μελών της. Αν εξαιρέσει κανείς τα κράτη της Κύπρου και της Μάλτας, των οποίων τα νομικά συστήματα ανήκουν στα λεγόμενα μεικτά, που δημιουργήθηκαν από την μίξη Common Law και Ρωμαιογερμανικού ή άλλου συστήματος, αλλά και που τα δύο ανήκουν στα συστήματα της ελεύθερης οικονομίας με μακρά εμπειρία στους θεσμούς της, τα υπόλοιπα συστήματα των υπό ένταξη κρατών αποκλίνουν περισσότερο από εκείνα των ήδη κρατών - μελών. Έτσι, αν και ανήκαν ιστορικά στα ρωμαιογερμανικά νομικά συστήματα, όμως υπέστησαν κατά μεγάλο χρονικό διάστημα την επίδραση του συστήματος της προγραμματισμένης οικονομίας και συνεπώς έχουν διαφοροποιήσει αντίστοιχα τους νομικούς θεσμούς. Έτσι, παρά το γεγονός ότι τα περισσότερα από αυτά έχουν εισαγάγει σήμερα νομικά κείμενα τα οποία βασίζονται στην ελεύθερη οικονομία (με βάση διεθνή πρότυπα), η μεταμόρφωση δεν είναι πάντοτε πλήρης και η πρακτική εφαρμογή των νέων θεσμών δεν είναι ολοκληρωμένη. Δηλαδή, θα υπάρξει στην αρχή κάποιο πρόβλημα στην ενοποιητική διαδικασία, αφού τα νέα κράτη δεν θα έχουν πάντοτε τη δυνατότητα να προχωρήσουν περισσότερο την ενοποιητική διαδικασία, πριν ήδη αφομοιώσουν πλήρως τη νέα κατάσταση που διαμορφώθηκε με την έξοδό τους από την προγραμματισμένη οικονομία, αλλά και την αποδοχή του κοινοτικού κεκτημένου.

Έτσι, η δυνατότητα κωδικοποίησης του κοινοτικού δικαίου και ιδίως η δημιουργία Ευρωπαϊκού Αστικού και Εμπορικού Κώδικα ή Τμημάτων τους, που τόσο έχει αναφερθεί τελευταία³, μάλλον θα μετατεθεί για αργότερα ή θα γίνει χωρίς και τη συμμετοχή όλων των κρατών.

3. Βλ. σχετικά *Hartkamp*, σε Ε.Ε.Ευρ.Δ. 1999, 396 και *Σταθόπουλος/Χιωτέλης/Αυγουστιανάκης*, Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο, 1995.

III. Η διεύρυνση της Ένωσης και η συμβολή της Ένωσης στην ενοποιητική διαδικασία του δικαίου σε διεθνές επίπεδο

Αν η διεύρυνση μπορεί να παρουσιάζει προβλήματα στην ενοποιητική διαδικασία και το νομικό γίνεσθαι της Ένωσης στο εσωτερικό της, αντίθετα *αυξάνει κατ' αρχήν την αποτελεσματικότητα της Κοινότητας στην ενοποιητική διαδικασία και συμμετοχή της σε διεθνές επίπεδο*. Βεβαίως, και ως προς το θέμα αυτό *πρέπει να διαφοροποιηθεί η εξέταση των παραγόντων: αριθμός συμμετεχόντων κρατών στην Ένωση (Α) και συνάφειας και ιδίως φύσης των νομικών συστημάτων των κρατών - μελών της (Β)*.

A. Ο αριθμός των κρατών - μελών της Ένωσης και η αποτελεσματικότητα της συμβολής τους στην διεθνή ενοποιητική διαδικασία του δικαίου

Ο *μεγάλος αριθμός των συμμετεχόντων κρατών - μελών αποτελεί στο σημείο αυτό κυρίως πλεονέκτημα*. Έτσι, για τα θέματα τα οποία έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο ενοποιητικής διαδικασίας προς τα έσω η Κοινότητα παρουσιάζεται, όχι μόνο με ενιαία θέση αλλά και με μεγάλη διαπραγματευτική ικανότητα, λόγω του αριθμού των κρατών - μελών που ψηφίζουν και αποφασίζουν στα διεθνή fora. Αλλά και στα θέματα που δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο της ενοποιητικής διαδικασίας, ο συντονισμός, που προηγείται πάντοτε μεταξύ των κρατών - μελών, οδηγεί στο να υπάρξουν, αν όχι κοινές θέσεις από τα κράτη - μέλη, τουλάχιστον παραπλήσιες ή όχι τόσο πολύ αποκλίσεις. Έτσι, μειώνεται ο μεγάλος αριθμός των θέσεων και των αντιθέσεων στα διεθνή πλαίσια, όπου επιχειρείται η ενοποίηση, διευκολύνοντας την ενοποιητική διαδικασία και βελτιώνοντας τα αποτελέσματά της : πράγματι, η μείωση των αντιθέσεων στα πλαίσια των ενοποιητικών διασκέψεων, οδηγεί σε λιγότερες αποκλίσεις και εξαιρέσεις στα ενοποιητικά συμπεράσματα, αλλά και σε λιγότερες αποκλίσεις στην εφαρμογή των ενοποιητικών κειμένων στη συνέχεια.

Έτσι, η Κοινότητα έχει βοηθήσει σε πολλές Διπλωματικές Διασκέψεις για την επιτυχία των ενοποιητικών διαδικασιών, με την ενότητα του δικαίου των κρατών - μελών ή τον συντονισμό τους. Το τελευταίο συνέβη και στην τελευταία Διπλωματική Διάσκεψη που έγινε στο Ακρωτήρι (Cape-Town) της Ν. Αφρικής το Νοέμβριο 2001 για την υιοθέτηση, στα πλαίσια των ICAO και UNIDROIT, διεθνούς Σύμβασης για την εμπράγματη ασφάλεια επί κινητών πραγμάτων εξοπλισμού και ιδίως στα αεροπλάνα κλπ. τμήματα αεροπορικού εξοπλισμού. Βασισμένο στο αγγλικό Common Law και το αμερικανικό δίκαιο, το προσχέδιο βελτιώθηκε κατόπιν κοινών προτάσεων της Κοινότητας και των κρατών - μελών της ως προς τον τρόπο εκτέλεσης των ασφαλειών (ύπαρξη και απόφασης δικαστηρίου ή άλλου δικαιοδοτικού οργάνου), που την καθιστά όχι μόνο πιο ευρύτερα αποδεκτή αλλά και πιο σίγουρη στις διεθνείς συναλλαγές.

B. Η φύση των δικαίων των κρατών - μελών και του νομικού πολιτισμού της Κοινότητας και η αποτελεσματικότητα της συμβολής της Ένωσης στην ενοποιητική διαδικασία του δικαίου σε διεθνές επίπεδο

Περαιτέρω από τον αριθμό των κρατών - μελών της Κοινότητας, η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων και της συμβολής της στις διαδικασίες ενοποίησης που επιχειρούνται σε διεθνή πλαίσια, εξαρτάται από τη φύση των νομικών συστημάτων των κρατών - μελών της και το νομικό πολιτισμό που χαρακτηρίζει την Κοινότητα.

Έτσι, όσο τα συστήματα των κρατών - μελών ανταποκρίνονται στο ευρύτερο φάσμα των νομικών συστημάτων που επικρατούν στον Κόσμο, και όσο ο νομικός πολιτισμός της Κοινότητας είναι ο ευρύτερος δυνατός που πλησιάζει τους νομικούς πολιτισμούς που επικρατούν διεθνώς, τόσο πιο εύκολη γίνεται η συμβολή της Κοινότητας στις διεθνείς ενοποιητικές διαδικασίες. Να αναφέρουμε στο σημείο αυτό την μεγάλη συμβολή της Κοινότητας στην ενοποιητική διαδικασία του δικαίου των συμβάσεων, άμεση ή έμμεση. Έτσι, η επιχείρηση που έγινε στα πλαίσια της Κοινότητας από την ομάδα Lando για την ενοποίηση του δικαίου των συμβάσεων και ιδίως των εμπορικών συμβάσεων και η ευρύτητα των πορισμάτων της επιτροπής αυτής, λόγω συμμετοχής μελών από τα ρωμαιογερμανικά συστήματα της Κοινότητας, αλλά και εκείνα του Common Law (Αγγλία, Ιρλανδία) και των Σκανδιναβικών Κρατών (Δανία), οδήγησε στο να βοηθηθεί η αντίστοιχη διαδικασία που έγινε στο ευρύτερο πλαίσιο του UNIDROIT και που κατέληξε στην υιοθέτηση των «Αρχών των διεθνών εμπορικών συμβάσεων» (Principles on International Commercial Contracts/Principes relatifs aux contrats du commerce internationaux, Rome 1994) που καταρτίστηκαν και που συνογίζουν τη σημερινή Lex Mercatoria και βρήκαν ανταπόκριση στη διεθνή πρακτική⁴.

Επίσης η ενοποιητική διαδικασία που έγινε με τη Σύμβαση της Ρώμης του 1980 και αφορά το «εφαρμοστέο δίκαιο στις ενοχικές συμβάσεις», είχε ως αποτέλεσμα να υιοθετηθούν ορισμένες από τις λύσεις της και από την αντίστοιχη Σύμβαση των Αμερικανικών Κρατών που έγινε το 1994 για το ίδιο θέμα⁵: εκτός του τεκμηρίου της χαρακτηριστικής παροχής, του άρθρου 4 παρ. 2 της Σύμβασης της Ρώμης, αρκετές από τις άλλες λύσεις της Σύμβασης αυτής έγιναν αποδεκτές και από την Αμερικανική Σύμβαση, αφού και στα δύο πλαίσια υπάρχουν παράλληλα αντίστοιχοι νομικοί πολιτισμοί και κράμα δικαίων Ρωμαιογερμανικής προέλευσης (εκείνων της Ηπειρωτικής Ευρώπης στην ΕΕ και εκείνων της Λατινικής Αμερικής αντίστοιχα) και του Common Law (των ΗΠΑ και του Καναδά στην Αμερική και της Μ. Βρετανίας και Ιρλανδίας στην ΕΕ) που επιτρέπουν την όσμωση των δικαίων και των νομικών πολιτισμών στις δύο πλευρές του Ατλαντικού.

4. Βλ. σχετικά μελέτη μας σε Ε.Ε.Ευρ.Δ. 2001 (Ειδικό τεύχος: Αφιέρωμα στη μνήμη Κρατερού Ιωάννου), σελ. 113 επ.

5. Βλ. σχετικά σε Ε.Ε.Ευρ.Δ. ό.π. σελ. 133 και τις εκεί παραπομπές.

Όμως, εκτός από αυτή τη σύνδεση των δικαίων και των νομικών πολιτισμών και τα επιμέρους συστήματα και οι επιμέρους νομικοί πολιτισμοί μπορεί να επιδράσουν ευνοϊκά στις συγκεκριμένες διαδικασίες διεθνούς ενοποίησης και στην επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων που παρουσιάζουν. Παράδειγμα, η ενοποιητική διαδικασία που παρουσιάζεται στα πλαίσια της Συνδιάσκεψης της Χάγης του ιδ.δ.δ., ιδίως τελευταία, για την κατάρτιση της «Διεθνούς Σύμβασης για τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων, την εκτέλεση και αναγνώριση των αποφάσεων». Η πρόοδος των σχετικών διαδικασιών έχει ήδη βρεθεί σε κρίσιμο σημείο⁶, λόγω της αντίθεσης μεταξύ κυρίως του αμερικανικού δικαίου με εκείνο άλλων κρατών - μελών και ιδίως της ΕΕ. Η κατάρτιση αυτής της Σύμβασης είναι βέβαιο ότι θα είχε αποτύχει, αν δεν υπήρχαν διαμεσολαβητικές προσπάθειες κρατών που βρίσκονται κοντά και στα Ρωμαιογερμανικά συστήματα και στο Common Law και από τις δύο πλευρές, όπως η Δανία από την μια πλευρά (της ΕΕ) και ο Καναδάς από την άλλη (του Common Law). Ιδίως η Δανία σε συνεργασία με το Η. Βασίλειο και την Ιρλανδία κατόρθωσε να βελτιώσει αρκετές θέσεις της Κοινότητας στις διαπραγματεύσεις αυτές ώστε να μη φθάσει η Διάσκεψη σε πλήρες αδιέξοδο. Από την άλλη πλευρά ο Καναδάς μπόρεσε να βελτιώσει τις αμερικανικές προτάσεις πολλές φορές, ώστε να τις κάνει καλύτερα αποδεκτές από τα Ευρωπαϊκά κι άλλα κράτη (π.χ. στα θέματα των αδικοπραξιών, αλλά και ορισμένων αποκλειστικών δικαιοδοσιών όπως για υποθέσεις που αφορούν εγγραφές σε δημόσια βιβλία κ.λπ.).

Η διεύρυνση της Κοινότητας και σε νέα κράτη με ιδιόμορφα συστήματα, όπως αυτή των τριών Βαλτικών κρατών και των πέντε πρώην κομμουνιστικών κρατών της Κεντρικής Ευρώπης, θα καταστήσει την Κοινότητα ακόμη πιο ευρύτερα διαπραγματευτική σε διεθνές επίπεδο, αφού θα βρίσκονται τα συστήματα αυτά πιο κοντά με εκείνα και των άλλων πρώην κομμουνιστικών κρατών που ίσως ενταχθούν μελλοντικά στην ΕΕ (Ρουμανία - Βουλγαρία), αλλά κι άλλων που δεν πρόκειται να ενταχθούν σ' αυτήν (Ρωσία - Ουκρανία - Λευκορωσία).

Έτσι, βλέπουμε τα προτερήματα της διεύρυνσης στην διαπραγματευτική ικανότητα της Ένωσης σε διεθνές πλαίσιο, με την αύξηση των νομικών συστημάτων που συμμετέχουν και την ευρύτητα του νομικού πολιτισμού που διαμορφώνεται στα πλαίσια της Ένωσης με τις προσχωρήσεις και τη διεύρυνσή της.

IV. Συμπεράσματα

Από τις παραπάνω αναλύσεις εξάγουμε τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Πρώτο, ότι η διεύρυνση δεν πρέπει να γίνεται σε βάρος της εμπάθυνσης και της ενοποιητικής διαδικασίας προς τα έσω: αυτή θα πρέπει να προχωρήσει και να εξε-

6. Βλ. σχετικά Conférence de la Heye de droit international privé, Quelques réflexions sur l' état actuel des negociations du projet sur les jugements dans le contexte du programme de travail futur de la Conférence, Février 2002.

λιχθεί, περνώντας από τη διαδικασία της προσέγγισης και εναρμόνισης σε εκείνη της ενοποίησης προς τα έσω, με τη χρήση περισσότερο των κανονισμών παρά των οδηγιών για τον σκοπό αυτό. Αν η ενοποιητική αυτή διαδικασία θέτει προβλήματα για τα νεοεισερχόμενα κράτη, μπορεί να τους δοθεί η δυνατότητα προσαρμογής τους με εξαιρετικές ρήτρες, ως προς την αποδοχή του κοινοτικού κεκτημένου μετά από ορισμένο χρονικό διάστημα, ή και με την εφαρμογή της ρήτρας opte-off στη συνέχεια για ορισμένα θέματα.

Δεύτερο, αυτό που πρέπει να ισχύσει γενικώς και χωρίς εξαιρέσεις είναι η αποδοχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από όλα τα κράτη - μέλη, παλαιά και νέα. Αυτό μπορεί να γίνει με δύο τρόπους: είτε με τη δημιουργία κοινοτικού νομικού κειμένου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πιο πλήρους και ιδίως πιο αποτελεσματικού στην εφαρμογή του από το κείμενο της Χάρτας της Νίκαιας, είτε με την άμεση προσχώρηση της ΕΚ/ΕΕ στη Σύμβαση της Ρώμης του 1950 η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και την αποδοχή της δικαιοδοσίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) και στην Κοινότητα/Ένωση. Το τελευταίο θα είχε ως αποτέλεσμα την υπαγωγή στο ΕΔΔΑ και στην ΕΣΔΑ και των οργάνων της Κοινότητας/Ένωσης.

Τρίτο, αν αυτό δεν είναι δυνατό, λόγω των περιπλοκών που μπορεί να δημιουργήσει η αδυναμία ιεράρχησης των κειμένων Συνθ. ΕΚ/ΕΕ και ΕΣΔΑ, η αποδοχή από την ΕΚ/ΕΕ ορισμένων βασικών αρχών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ήδη αναγκαία, όσο ευρύτερη γίνεται η διεύρυνση και περισσότερα κράτη συμμετέχουν στην Ένωση με διαφορετικούς νομικούς πολιτισμούς: η επιχείρηση προσέγγισης και εναρμόνισης τους με προχωρημένες διαδικασίες ενοποίησης (κανονισμούς) θα πρέπει να βασίζεται στις κοινές αρχές προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ιδίως αυτών που είναι αποδεκτά από όλα τα κράτη - μέλη. Έτσι, για παράδειγμα, το ευρωπαϊκό (κοινοτικό) ένταλμα σύλληψης - έκδοσης θα πρέπει να ρυθμισθεί με κανονισμό στον οποίο, όχι μόνο θα περιέχεται η διαδικασία εκτέλεσής του, αλλά και θα περιγράφονται λεπτομερώς τα εγκλήματα τα οποία αφορά και οι ποινές που επισύρει σε όλα τα κράτη - μέλη: ο χαρακτηρισμός των εγκλημάτων να γίνει με θετικό τρόπο (αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος) και όχι μόνο με αρνητικό, όπως τώρα (ποιά εξαιρούνται κ.λπ.)· και αυτό να ισχύει για όλα τα κράτη κατά τρόπο ενιαίο και καθολικό, αλλά και να δοθεί η δυνατότητα στο ΔΕΚ ή στο Πρωτοδικείο των ΕΚ να ελέγχει τη νομιμότητα της εκτέλεσης και εφαρμογής των σχετικών διατάξεων.

Τέταρτο, ως προς την εξωτερική συμβολή της Κοινότητας στην ενοποιητική διαδικασία, δεν είναι ακόμη καιρός η Ένωση να υποκαταστήσει ολοκληρωτικά τα κράτη - μέλη, αλλά να εξακολουθήσει να υπάρχει, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, η δέσμευση των κρατών - μελών σε διεθνές επίπεδο, παράλληλα με ειδικές ρήτρες διαφυγής από την εφαρμογή διεθνών κειμένων, για την προστασία ορισμένων θεμελιωδών κειμένων του κοινοτικού κεκτημένου. Η άμεση και αποκλει-

στική συμμετοχή της Ένωσης στις διεθνείς διαπραγματεύσεις και αδύνατη και άσκοπη είναι σήμερα: αδύνατη, γιατί θα πρέπει να αποκλείσει τη συμμετοχή των κρατών - μελών, άσκοπη δε γιατί δεν έχει επιτευχθεί προς τα έσω ενότητα σε τέτοιο βαθμό που να επιτρέπει και να καθιστά αποτελεσματική την προς τα έξω ενιαία διαπραγμάτευση μόνο από τα όργανα της Ένωσης. Μόνο όταν ολοκληρωθεί η διεύρυνση και η εμβάθυνση, στα επόμενα στάδιά τους, θα είναι δυνατό και σκόπιμο κάτι τέτοιο.

Digesta - Freelaw.gr